ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ
TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE OILSEEDS MARKET IN UKRAINE

УДК 338.439.5

Славкова О.П.
д.е.н., професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку
Сумський національний аграрний університет

У статті проаналізовано сучасний стан розвитку олійних культур в Україні. Проаналізовано сучасний стан галузі загалом та по культурах зокрема. Досліджено експорт та імпорт соняшника, структуру його споживання. На основі отриманих даних визначено тенденції ринку та пріоритетні напрями подальшого розвитку ринку олійних культур. Запропоновано шляхи подальшого розвитку ринку олійних культур в Україні.
Ключові слова: *розвиток, ринок, тенденції розвитку, олійні культури, експорт, переробні підприємства.*

В статье проанализировано современное состояние развития масличных культур в Украине. Проанализировано современное состояние отрасли в целом и по культурам в частности. Исследованы экспорт и импорта подсолнечника, структура его потребления. На основе полученных данных определены тенденции рынка и приоритетные направления дальнейшего развития рынка масличных культур. Предложены пути дальнейшего развития рынка масличных культур в Украине.
Ключевые слова: *развитие, рынок, тенденции развития, масличные культуры, экспорт, перерабатывающие предприятия.*

The article analyzed the current state of oilseeds development in Ukraine. The current state of the industry as a whole and in individual cultures is analyzed. The research on the export and import of sunflower seeds and the structure of its consumption was conducted. On the basis of the data obtained, market trends and priority directions for the further development of the oilseeds market are determined. The ways of further development of the oilseeds market in Ukraine are proposed.
Key words: *development, market, development trends, oilseeds, exports, processing enterprises.*

Постановка проблеми. Ринок олійних культур є особливо важливим для України, тому що його ефективне функціонування має першочергове значення для забезпечення продовольчої та енергетичної безпеки держави, з одного боку, та економічної складової, з іншого боку, у зв'язку з тим, що Україна сьогодні є одним з найбільших гравців на світовому ринку рослинних олій та займає лідируючі позиції за обсягами експорту олійних культур. Отже, розвиток ринку олійних культур вимагає пошуку шляхів підвищення рівня забезпечення олійною сировиною щорічно зростаючих потреб переробних підприємств, у зв'язку з чим особливої актуальності набувають аналіз тенденцій сучасного стану ринку та визначення перспектив його розвитку.

Розвиток ринку олійних культур також безпосередньо впливає на аграрне виробництво та є однією з найважливіших економічних і продовольчих складових агропромислового комплексу в Україні.

На жаль, економічна ситуація, що склалась в Україні, негативно вплинула на аграрний сектор економіки. Це привело до змін структури виробленої продукції та змінило вектори виробництва сільськогосподарської продукції.

Отже, на нашу думку, актуальним є дослідження ринку олійних культур, визначення напрямів його подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ринок олійних культур досліджували такі науковці, як М.М. Ільчук, [1], Т.А. Жадан [2], О.М. Лозовський [3], Ю.О. Лупенко [4], В.Н. Тимченко [5], В.І. Ткачук [6], І.В. Чехова [7; 8], О.В. Шубравська [9]. Ці вчені розглядали сучасний стан ринку олійних культур, зокрема ринок соняшнику, а також окреслювали перспективи його розвитку.

Незважаючи на велику кількість публікацій з цієї тематики, ми б хотіли у своїй публікації звернути увагу на розвиток ринку олійних культур на тлі світових глобалізаційних процесів.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз сучасного стану ринку олійних культур в Україні, розгляд його перспектив та пристосування сільськогосподарських і переробних підприємств до процесів глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними олійними культурами, що вирощуються у світі залежно від географічних та кліматичних особливостей є соя, рапс, бавовна, соняшник, арахіс, копра, олійна пальма тощо. В Україні основними культурами, що вирощуються, є соняшник, ріпак та соя.

Динаміка виробництва основних олійних культур в Україні наведена в табл. 1. Аналізуючи табл. 1, можемо сказати, що основною олійною культурою на українському аграрному ринку є соняшник, частка якого в загальному обсязі виробництва олійних культур у середньому за останні сім років становить приблизно 70%, що насамперед пов'язане з тим, що соняшник є найбільш рентабельним серед інших олійних культур. Питома вага виробництва сої збільшилася з 16,4% до 22,7%, а ріпаку та кользи зменшилася з 13,8% до 8,9%. Посівні площі під соєю за останні 7 років подвоїлись, що пов'язане з високим рівнем рентабельності виробництва та попитом як на внутрішньому ринку з боку тваринницького комплексу, так і на зовнішньому ринку.

Однак слід звернути увагу на той факт, що під час виробництва сої, на нашу думку, необхідно використовувати сучасні технології, які дають змогу отримати більші врожаї.

Таблиця 1

Динаміка виробництва основних олійних культур в Україні у 2011–2017 рр.

Рік	Соняшник			Ріпак і кольза			Соя		
	Посівна площа, тис. га	Урожайність, ц/га	Валовий збір, тис. т	Посівна площа, тис. га	Урожайність, ц/га	Валовий збір, тис. т	Посівна площа, тис. га	Урожайність, ц/га	Валовий збір, тис. т
2010	4 572	15,0	6 772	907	17,0	1 470	1 076	16,2	1 680
2011	4 739	20,0	9 420	904	17,3	1 437	1 134	20,4	2 196
2012	5 194	16,5	8 387	566	22,0	1 204	1 476	17,1	2 140
2013	5 051	21,7	11 051	1 017	23,6	2 352	1 370	20,5	2 774
2014	5 257	19,4	10 134	882	25,4	2 198	1 806	21,6	3 882
2015	5 105	21,6	11 181	682	25,9	1 738	2 158	18,4	3 931
2016	6 073	22,4	13 627	455	25,7	1 154	1 869	23,0	4 277
2017	6 034	20,2	12 236	789	27,9	2 195	2 000	19,7	3 899
2017 р. до 2010 р., %	132,0	134,7	180,7	87,0	164,1	149,3	185,9	121,6	232,1
2018 р. до 2010 р., +/-	1 462,0	5,2	5 464,0	-118,0	10,9	725,0	924,0	3,5	2 219,0

Джерело: складено за даними джерела [20]

Дослідження потенціалу сільськогосподарських підприємств у виробництві олійних культур дало змогу зробити висновки про те, що вони мають можливості щодо його нарощування. Так, продуктивність олійних культур ще має потенціал до збільшення, а саме потенційна урожайність сучасних гібридів соняшнику сягає 35–40 ц/га, в Україні найвища урожайність була зафіксована у 2016 році, а саме 22,4 ц/га; сортів ріпаку – 45–55 ц/га, в Україні – 27,9 ц/га у 2017 році, але сорти сої досягли практично свого піку врожайності у 2016 році, а саме 23 ц/га. Отже, середній рівень урожайності олійних культур в практичному використанні менший, ніж її потенційний рівень, приблизно на 45–50%.

Ці висновки дають змогу сказати, що, незважаючи на те, що соя досягла своїх пікових значень урожайності, в Україні будуть збільшуватися посівні площі під сою у зв'язку з тим, що, по-перше, вона не виснажує землю, а підвищує її родючість, збагачуючи органічним азотом; по-друге, очищає поле від плевелів; по-третє, є стійкою до хвороб рослин та шкідників; по-четверте, не потребує частих сівозмін; по-п'яте, продукти з неї є постачальниками білку та можуть використовуватися в харчуванні людей, що робить її незамінним компонентом в раціонах годівлі худоби, птиці та риби; по-шосте, вона є високорентабельною культурою.

Якщо порівнювати собівартість виробництва сої та ріпаку, то вони приблизно мають однакові величини, але ринок збуту сої має більшу ємність, що змушує сільськогосподарських товаровиробників збільшувати її виробництво.

Ціна на сою демонструє висхідний ціновий тренд, що пов'язане зі збільшенням вартості виробничих ресурсів, адже насіння, засоби захисту рослин, добрива, паливо та інші види виробничих витрат протягом минулих років демонстрували тенденцію до зростання, що збільшувало вартість виробництва, як наслідок, кінцеву вартість сої.

Виробництво ріпаку в Україні коливається з року в рік. Так, у 2013 році було отримано 2 352 тис. т, що було найбільшим за досліджуваний період та пов'язаним з рівнем рентабельності та собівартістю виробництва, а також з тим, що вирощування ріпаку в Україні нині орієнтоване на ринок ЄС та експортується в перші місяці після збирання. Винятком став 2015 рік у зв'язку з тим, що ціна на нафту суттєво знизилась, попит на ріпак скоротився, а водночас і ціни, тому частина виробленої продукції лишилася в країні та була відправлена на переробку, відповідно, 2016 рік характеризувався зменшенням посівних площ та валового збору.

У 2017/2018 маркетинговому році спостерігається постійне зростання пропозиції на ринку олійних культур. Ця тенденція триває вже принаймні сім років, що підтверджується даними табл. 1. Загальний валовий збір трьох основних олійних культур (соняшнику, ріпаку та сої), згідно з оцінками експертів, у 2018 році складатиме 22 млн. т, що на 1,5 млн. більше, ніж минулорічний показник. Це означає, що в Україні будуть збільшені експорт та виробництво рослинних олій, але нині ціни на рослинні олії, зокрема соняшникову, перебувають на найнижчому рівні за останнє десятиліття, складаючи 695–700 дол./т FOB [10].

З огляду на це експорт таких продуктів олійного комплексу, як олія, шрот, соя та ріпак, складе близько 40% всього аграрного та харчового експорту Укра-

їни. Нині зернові культури не зможуть скласти значну конкуренцію олійним, навіть якщо ціни на зерно (пшеницю, ячмінь) піднімуться на 15–20% [10].

Зростання виробництва та експорту олійних культур і продуктів її переробки привело до того, що олійно-жирова галузь стала привабливою для вкладення інвестицій, тому в перспективі з огляду на експорт та його тенденції кошти спрямовуватимуться в переробні підприємства.

Потужності з переробки олійної сировини в Україні з огляду на постійне збільшення посівних площ та врожайності збільшуються кожного року. Нині в Україні успішно працюють двадцять основних заводів, які випускають понад 80% загального виробництва соняшникової олії в країні. Найбільшим виробником нерафінованої соняшникової олії за підсумками 2017/2018 маркетингового року стала компанія «Оптімусагротрейд» (Запорізький МЖК). Згідно з даними Асоціації ТОП-10 виробників нерафінованої соняшникової олії склали [11]:

1) «Оптімусагротрейд» (7,2%);
2) «Європейська Транспортна Стивідорна компанія» (“Bunge”) (7,1%);
3) «Вінницький олійножировий комбінат» (“ViOil”) (5,3%);
4) «Українська чорноморська індустрія» («Кернел») (5,1%);
5) «Бандурський маслоекстракційний завод» («Кернел») (5%);
6) «Придніпровський маслоекстракційний завод» («Кернел») (4,8%);
7) “Allseeds” (4,6%);
8) «АДМ» (4,6%);
9) «Дніпропетровський маслоекстракційний завод» (“Bunge”) (4,4%);
10) «Полтавський олійноекстракційний завод» («Кернел») (4,3%).

Поточний маркетинговий 2017/2018 рік характеризується скороченням виробництва олії соняшникової нерафінованої через зменшення валового збору насіння соняшнику врожаю 2017 року, відповідно, його переробки. При цьому продовжується зростання виробництва олії соняшникової рафінованої (101%). Проте, незважаючи на ці тенденції, Україна залишається найбільшим виробником та експортером олії соняшникової.

Українська соняшникова олія експортується в понад 120 країн світу, а основними споживачами на світовому ринку української соняшникової рафінованої олії стали країни ЄС (19,4%), Малайзія (16,1%), Йорданія (9,1%), а також у поточному маркетинговому році збільшився експорт рафінованої соняшникової олії до США (2,4%). Окрім олії, для України важливим є експорт інших продуктів переробки олійних культур, зокрема шроту. Основними країнами-імпортерами українського соняшникового шроту є ЄС (58%), Білорусь (12,0%), Туреччина (5,9%), Марокко (4,9%) [12].

Аналізуючи ринок інших олій, можемо сказати, що у 2017 році в Україні вироблені 84,3 тис. т ріпакової, свиріпової та гірчичної нерафінованих олій. ТОП-5 виробників ріпакової олії склали [13]:

1) «Оліяр» (Ставчанський МЕЗ) (32,9%);
2) «АДМ Іллічівськ» (“Archer Daniels Midland Company”, ADM) (32,5%);
3) Вінницький олієжировий комбінат (промислова група “ViOil”) (18,6%);
4) Маслоекстракційний завод «Градоліт» (6,5%);
5) «Захід-Агроінвест» (4%).

Українська ріпакова олія експортується переважно в країни ЄС (86%) та Китай (20%), соєва олія – в країни ЄС (43,7%), Китай (19,2%), Індію (12,6%) та інші держави світу. Споживачами українського соєвого шроту є країни СНД (47,5%) та країни ЄС (32%) [12].

Проаналізувавши ситуацію, що склалась на ринку олійних культур, вважаємо за необхідне надати пропозиції щодо його пожвавлення. Проаналізувавши наукові джерела, звертаємо увагу на деякі пропозиції інших науковців, які, на нашу думку, заслуговують на увагу.

На думку І.В. Чехової та С.А. Чехова, попит на соняшник в Україні надалі збільшуватиметься як відповідь на зростання переробних потужностей. Перспектива розширення ринку ріпаку зумовлена сприятливістю цієї культур до ґрунтів, а також спрямуванням ріпакової олії на виробництво біодизелю. Посіви сої будуть розширюватися за рахунок збільшення їх площі на поливних землях південних регіонів України, в яких сформується «соєвий пояс» стабільного виробництва [7].

Досліджуючи ринок соняшнику, Н.Є. Зінгаєва виділяє пріоритетні напрями подальшого реформування ринку олійних культур, а саме розвиток сільськогосподарської кооперації, реалізацію цінової політики шляхом поєднання вільного ціноутворення з елементами державного регулювання, розширення зовнішніх ринків збуту через підвищення конкурентоспроможності насіння соняшнику та вітчизняних продуктів його переробки, оперативне формування відповідної митної політики залежно від кон’юнктури світового ринку [14].

Н.О. Дорошенко, аналізуючи ситуацію, що склалась на світовому ринку олійних культур, робить висновки про те, що світове споживання олійних культур буде розвиватись, перш за все нарощуватимуться обсяги виробництва олійної пальми, ріпаку та продуктів їх переробки [14]. Величезний вплив на розвиток галузі, на думку автора, та цінову ситуацію має підвищений інтерес до альтернативних джерел енергії, що робить галузь привабливою та перспективною для інвестора. За таких умов, як зазначає автор, необхідно використовувати високоякісні посухостійкі посівні матеріали, що гарантувало б високу врожайність культур [15].

Т.А. Жадан серед ключових проблем на шляху розвитку виробництва олійних культур та розширення їх ринку в Україні виділяє [2]:

– значний недобір урожайності олійних культур порівняно з їх біологічним потенціалом досягнень у сфері селекції та загальносвітовим рівнем;

– щорічне підвищення витрат на виробництво олійних культур, що пов'язане зі зростанням цін на насіннєвий матеріал, мінеральні добрива, засоби захисту рослин та паливно-мастильні матеріали;

– низький рівень забезпеченості агровиробників основними видами сільськогосподарської техніки, високий ступінь її зношеності;

– нестача фінансових ресурсів у більшості українських сільгоспвиробників, висока вартість та складність отримання кредитів;

– незадовільний стан розвитку інфраструктури зберігання, транспортування та реалізації олійного насіння;

– посилення імпортної залежності на ринку посівного матеріалу ріпаку та соняшника;

– домінування зарубіжних селекційних інновацій над вітчизняними розробками [2].

Одним з напрямів розвитку ринку олійних культур на Україні є виробництво високоолеїнових культур. Популярність таких культур у світі зростає у зв'язку з тим, що в деяких країнах поступово вводиться обмеження на використання трансжирів в харчовій промисловості. За вмістом олеїнової кислоти високоолеїнова олія перевершує оливкову. Її також застосовують у косметичній промисловості, для виготовлення технічних олій та біопалива. Експерти оцінюють світовий попит на таку олію більш ніж у 2,5 млн. т на рік, зокрема приблизно 800 000 т на ринку ЄС, а вартість такої олії на 13% вище, ніж соняшникової [16].

До позитивних якостей високоолеїнової олії можна віднести високу кількість вітаміну Е (45 мг/100 г) та олеїнової кислоти Омега-9, які є необхідними для багатьох біохімічних процесів організму. Нині найбільшими виробниками високоолеїнових культур є США, Франція, Португалія, Іспанія, Італія та Австрія. Саме в них надзвичайно високий відсоток площ, засіяних високоолеїновими культурами. Наприклад, у США вони становлять 100%, у Франції – 60%, в Португалії – 41% [16].

Аналізуючи експорт високоолеїнової олії до країн світу у 2016/2017 році, можемо сказати, що найбільшими експортерами є Нідерланди та Великобританія (по 16%), Італія (13%), Іспанія (12%), Франція (8%), в Україні цей показник становить лише 4% [16].

На нашу думку, Україна має шанс на розширення ринку за рахунок виробництва високоолеїнових сортів соняшнику. Це пов'язане з тим, що в Європі процес заміщення пальмової олії високоолеїновою вже пройшов. У 2014 році там ввели маркування та заборонили трансжирні кислоти у декількох країнах, а у 2016 році введено обов'язкове зазначення вмісту насичених жирів. Це привело до того, що, наприклад, в Італії та Іспанії більшість соняшникової олії в магазинах є високоолеїновою. Сьогодні виробники продуктів харчування шукають заміну пальмовій олії, і нею може стати високоолеїнова соняшникова олія завдяки своїм поживним та смаковим якостям. Це дає Україні шанс на розширення виробництва та експортного потенціалу. Розширення ринку також прогнозується за рахунок Азії та Північної Америки [16]. Отже, нині в Україні наявні сприятливі умови для роботи з насінням високоолеїнового соняшнику, а потенціал росту робить цю культуру вартою інвестицій.

Необхідно звернути увагу також на податкові обмеження, які дестимулюють виробництво олійних культур в Україні. Так, 7 грудня 2017 року Верховна Рада проголосувала за скасування бюджетного відшкодування ПДВ під час експорту олійних культур з 1 березня 2018 року [17], що негативно вплинуло на ситуацію, що склалась на ринку олійних культур. Виробники та фермери звернулись до Верховної Ради, а 22 травня 2018 року було прийнято Закон № 2440-VIII [18], який передбачає повернення бюджетного відшкодування податку на додану вартість тільки сільськогосподарським виробникам під час експорту вирощених ними сої та насіння ріпаку, що виключає таке відшкодування для дрібних та середніх фермерів. Прогнозована в Україні переробка соєвих бобів є можливою лише в разі збереження внесених змін до Податкового кодексу України (Закон України від 7 грудня 2017 року № 2245-8) [17].

Геополітична ситуація, що склалась у світі, свідчить про таке. У зв'язку з торговельної війною між Китаєм та США, якщо Китай відмовиться від імпорту сільгосппродукції із США та переорієнтується на Бразилію та Аргентину, в України з'явиться реальний шанс продавати вирощену кукурудзу та сою в Китай. Така ситуація може вплинути на збільшення посівних площ як сої, так і кукурудзи [19].

Висновки з проведеного дослідження. Огляд ринку олійних культур в Україні та тенденції його розвитку дає змогу зробити такі висновки.

1) Структура площ посіву основних олійних культур зазнає змін, а саме обсяг посівних площ соняшнику залишається незмінним, скорочуються площі під ріпаком на користь площ під сою. Головними перевагами виробництва соняшнику на ринку сільськогосподарських культур є стабільний високий попит на культуру, високий рівень цін на внутрішньому ринку.

2) Соняшникова олія є основною для українського ринку рослинних олій, важливою сировиною для багатьох секторів харчової промисловості, займає в структурі експорту перші позиції.

3) Розвиток ринку соняшнику в Україні є можливим за рахунок вирощування високоолеїнових культур, попит на які буде постійно зростати як в країнах ЄС, так і в Азії та Південній Америці.

4) Для пожвавлення ринку олійних культур також необхідно розвивати виробництво олії «нішевих» культур, зокрема гірчичної, лляної, конопляної, гарбузової, кунжутної.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ільчук М.М. Тенденції виробництва насіння соняшнику в Україні: проблеми та перспективи. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». 2013. № 181(4). С. 187–193.

2. Zhadan T. Current state, main problems and directions of innovative development of fat-and-oil industry resource base in Ukraine. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2017. № 3. P. 326–335.

3. Лозовський О.М. Основні тенденції формування експортного потенціалу олійно-жирової галузі України в умовах фінансової нестабільності. Економічний форум. 2015. № 2. С. 95–102.

4. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2012. 218 с.

5. Тимченко В.Н., Пилипченко А.В. Стан і перспективи розвитку виробництва сої в Україні. Корми і кормовиробництво. Виробництво та використання сої у тваринництві і птахівництві. 2012. № 71. С. 27–33.

6. Ткачук В.І. Тенденції розвитку ринку олійних культур в Україні. Вісник ЖНАЕУ. Продуктивність агропромислового виробництва. Економічні науки. 2014. № 1–2(43). Т. 2. С. 87–93.

7. Чехова І.В., Чехов С.А. Основні тенденції розвитку ринку олійних культур в Україні. Продуктивність агропромислового виробництва. Економічні науки. 2014. № 25. С. 71–78.

8. Чехова І.В., Кислицька І.О., Таранюк Т.З. Перспективи розвитку ринку основних олійних культур. Економіка АПК. 2012. № 6. С. 43–48.

9. Шубравська О.В. Розвиток селекційної діяльності та ринку селекційної продукції в Україні та світі. Економіка і прогнозування. 2012. № 2. С. 86–98.

10. Прохорчук І.І. Олійний сезон 2018/19: тенденції, прогнози та ризики. URL: https://growhow.in.ua/olijnyj-sezon-2018-19-tendentsiyi-prognozy-ta-ryzyky.

11. ТОП-10 українських виробників соняшникової олії. URL: https://agravery.com/uk/posts/show/top-10-ukrainskih-virobnikiv-sonasnikovoi-olii.

12. В Україні впало виробництво нерафінованої соняшникової олії. URL: http://agravery.com/uk/posts/show/v-ukraini-vpalo-virobnictvo-nerafinovanoi-sonasnikovoi-olii.

13. ТОП-5 найбільших виробників ріпакової олії. URL: https://agroreview.com/news/top-10-vyrobnykiv-nerafinovanoyi-sonyashnykovoyi-oliyi.

14. Зінгаєва Н.Є. Сучасний стан та перспективи розвитку вітчизняного ринку соняшникової олії. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2015. № 4. С. 6–9.

15. Дорошенко Н.О. Основні тенденції розвитку світового ринку олійних культур. Вісник ЖДТУ. Серія «Економічні науки». 2008. № 4(46). С. 186–190.

16. Тимошенко С.В. Гідний конкурент оливкам. URL: https://www.syngenta.ua/news/sonyashnik/gidniy-konkurent-olivkam.

17. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році: Закон України від 7 грудня 2017 року № 2245-VIII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-19.

18. Про внесення зміни до підрозділу 2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо деяких питань оподаткування податком на додану вартість операцій з вивезення за межі митної території України олійних культур: Закон України від 22 травня 2018 року № 2440-VII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2440-19.

19. Пономарьов С.О. Новий олійний сезон відкрито. URL: http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/11509-novyi-oliinyi-sezon-vidkryto.html.

20. Рослинництво України: статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2016. 180 с.

REFERENCES:

1. Il'chuk M.M. (2013) Tendentsii vyrobnytstva nasinnia soniashnyku v Ukraini problemy ta perspektyvy. Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriia Ekonomika, ahrarnyi menedzhment, biznes. pp. 187–193 (in Ukrainian).

2. Zhadan T.A. (2017) Current state, main problems and directions of innovative development of fat-and-oil industry resource base in Ukraine. Marketynh i menedzhment innovatsii. S. 326–335 (in Ukrainian).

3. Lozovskyi O.M. (2015) Osnovni tendentsii formuvannia eksportnoho potentsialu oliino-zhyrovoi haluzi Ukrainy v umovakh finansovoi nestabilnosti. Ekonomichnyi forum. S. 95–102 (in Ukrainian).

4. Stratehichni napriamy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku / (2012) [za red. Yu.O. Lupenka, V.Ia. Mesel-Veseliaka]. – [2-he vyd., pererob. i dop.]. K.: NNTs "IAE". 218 s. (in Ukrainian).

5. Tymchenko V.N., Pylypchenko A.V. (2012) Stan i perspektyvy rozvytku vyrobnytstva soi v Ukraini. – Kormy i kormo vyrobnytstvo. Vyrobnytstvo ta vykorystannia soi u tvarynnytstvi i ptakhivnytstvi. Mizhvidomchyi tematychnyi naukovyi zbirnyk. S. 27–33 (in Ukrainian).

6. Tkachuk V.I. (2014) Tendentsii rozvytku rynku oliinykh kultur v Ukraini. Visnyk ZhNAEU. Produktyvnist ahropromyslovoho vyrobnytstva. Ekonomichni nauky. № 1–2(43). T. 2. S. 87–93 (in Ukrainian).

7. Chekhova I.V., Chekhov S.A. (2014) Osnovni tendentsii rozvytku rynku oliinykh kultur v Ukraini. Produktyvnist ahropromyslovoho vyrobnytstva. Ekonomichni nauky. S. 71–78 (in Ukrainian).

8. Chekhova I.V., Kyslytska I.O., Taraniuk T.Z. (2012) Perspektyvy rozvytku rynku osnovnykh oliinykh kultur. Ekonomika APK. S. 43–48 (in Ukrainian).

9. Shubravska O.V. (2012) Rozvytok selektsiinoi diialnosti ta rynku selektsiinoi produktsii v Ukraini ta sviti. Ekonomika i prohnozuvannia. S. 86–98 (in Ukrainian).

10. Prokhorchuk I.I. Oliinyi sezon 2018/19: tendentsii, prohnozy ta ryzyky. URL: https://growhow.in.ua/olijnyj-sezon-2018-19-tendentsiyi-prognozy-ta-ryzyky (in Ukrainian).

11. TOP-10 ukrainskykh vyrobnykiv soniashnykovoi olii. URL: https://agravery.com/uk/posts/show/top-10-ukrainskih-virobnikiv-sonasnikovoi-olii (in Ukrainian).

12. V Ukraini vpalo vyrobnytstvo nerafinovanoi soniashnykovoi olii. URL: http://agravery.com/uk/posts/show/v-ukraini-vpalo-virobnictvo-nerafinovanoi-sonasnikovoi-olii (in Ukrainian).

13. TOP-5 naibilshykh vyrobnykiv ripakovoi olii. URL: https://agroreview.com/news/top-10-vyrobnykiv-nerafinovanoyi-sonyashnykovoyi-oliyi (in Ukrainian).

14. Zinhaieva N.Ye. (2015) Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku vitchyznianoho rynku soniashnykovoi olii. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. S. 6–9 (in Ukrainian).

15. Doroshenko N.O. (2008) Osnovni tendentsii rozvytku svitovoho rynku oliinykh kultur. Visnyk ZhDTU. Seriia Ekonomichni nauky. S. 186–190 (in Ukrainian).

16. Tymoshenko S.V. Hidnyi konkurent olyvkam. URL: https://www.syngenta.ua/news/sonyashnik/gidniy-konkurent-olivkam (in Ukrainian).

17. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zabezpechennia zbalansovanosti biudzhetnykh nadkhodzhen u 2018 rotsi. Zakon Ukrainy vid 7 hrudnia 2017 roku № 2245-VIII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-19 (in Ukrainian).

18. Pro vnesennia zminy do pidrozdilu 2 rozdilu XX "Perekhidni polozhennia" Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo deiakykh pytan opodatkuvannia podatkom na dodanu vartist operatsii z vyvezennia za mezhi mytnoi terytorii Ukrainy oliinykh kultur. Zakon Ukrainy vid 22 travnia 2018 roku № 2440-VII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2440-19 (in Ukrainian).

19. Ponomarov S.O. Novyi oliinyi sezon vidkryto. URL: http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/11509-novyi-oliinyi-sezon-vidkryto.html (in Ukrainian).

20. Roslynnytstvo Ukrayiny: statystychnyy zbirnyk. Kyyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny, 2016. 180 s.

Slavkova O.P.
Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of Accounting Department
Sumy National Agrarian University

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE OILSEEDS MARKET IN UKRAINE

The study analyzed the current state of oilseeds development in Ukraine. The oilseeds market is especially important for Ukraine as its effective functioning is of primary importance for ensuring food and energy security of the state on the one hand and the economic component due to the fact that Ukraine today is one of the largest players on the world market of vegetable oils and takes the leading position in terms of exports of oilseeds.

The current state of the industry as a whole and in individual cultures is analyzed. In the total production of oilseeds, on average, over the past three years, sunflower seed production amounts to 69%, due to the fact that this crop is the most profitable.

The productivity of oilseeds still has potential for growth, namely, the potential yield capacity of modern sunflower hybrids reaches 35–40 dt/ha (decitonne per hectare), while in Ukraine the highest yield was 22.4 dt/ha in 2016, rapeseed varieties reach 45–55 dt/ha, while in Ukraine it was 27.9 dt/ha in 2017, and the soybean varieties reached practically their peak yield of 23 dt/ha in 2016. So, the average yield of oilseeds in practical use is lower than its potential level by 45–50%.

The research on the export and import of sunflower seeds and the structure of its consumption was conducted. On the basis of the data obtained, market trends and priority directions for the further development of the oilseeds market are determined. The ways of further development of the oilseeds market in Ukraine are proposed.

In our opinion, the area under soybeans cultivation will increase, due to the fact that, firstly, it does not deplete the soil, but, on the contrary, increases its fertility by enriching it with organic nitrogen; secondly, it clears the field of ryegrass; thirdly, it is resistant to plant diseases and pests; fourthly, soybean does not require frequent crop rotations; fifthly, soybean products are suppliers of protein and can be used in human nutrition and also make it an indispensable component in the diets of livestock, poultry and fish; and sixth, it is a highly profitable culture.

Ukraine's world leadership on the foreign market of sunflower oil also has negative consequences. In particular, serious problems for the agrarian sector of the country may be caused by the constant expansion of the crop acreage. Over the past 20 years, the sown area under sunflower has increased by 3 times. Expansion of crop areas and non-compliance with growing technologies threaten with depletion of soil and lower yields. Most farmers, due to lack of funds, do not fertilize the land and as a result, the yield depends only on weather conditions.